

Fel van az nyergelve, fel is kantározva,
 Még ma az rózsámhoz elnyargalok rajta.
 Két út van előttem, mejiken indujjak,
 Kettő a szeretóm, mejiktül búcsúzzak,
 Ha egyikütl búcsúzó, a másik haragszik,
 Lgy hát az én szívem soha meg nem nyugszik.

(Csorba János, 83 éves, Balsán.)

Közli: *Ortutay Gyula.*

NÉPI FOGLALKOZÁSOK, NÉPSZOKÁSOK.

A cégér, cégérszentelés.

Kevesen vannak már Hódmezővásárhelyen, akik ismerik a cégért, olyan öreg ember meg alig akad egy-kettő, aki látta volna, vagy hallomásból tudná, hogy a cégért kitűzése alkal-mával ünnepélyesen fel is szentelték.

A korcsmák ismertető jelvénye félszázaddal ezelőtt a cé-gér volt. A cégér az épület végén kidugott rúdon csüngő, hosz-zú forgács-csomó, mit a szél himbált. A gyaluforgács és a ki-méert bor közötti összefüggést mai ember nem érti, nem értheti, nagyidejű emberek azonban még tudják, hogy fiatalkorukban borosüveg lógott a rúdon, melyet forgácsszalagok vettek körül. Idővel, még a 70-es években is, a boros üveget ugyanolyan ala-kú, esztergált faváz helyettesítette. Aztán elmaradt a faváz is, a díszül alkalmazott forgács pedig csomóvá vastagodott és így a címer egy része képezte a jelvényt az egész helyett. A cégért asztalosok készítették; görcsnélküli síma szalú fenyőfából gya-lulták a hosszú forgácsokat és a felső részén, ahol régen a közte levő borosüveg formája kívánta, vagyis a nyakánál, összekö-tötték piros pántlikával. Körülkötötték a derekánál is, hogy széjjel ne álljon. Úgy nézett ki, mint egy nagy bojt. Legfelül, az összekötött forgács tetejére kerekre vágott kis deszkát alkal-maztak, hogy az eső bele ne folyjék. Míg az üvegalakú favázt használták, abban kampó volt, annál fogva akasztották a rúd-ról csüngő sas-ba. Sokan tartják, hogy vörösfenyő bodor for-gácsából csinálták a tartós cégért, mely esőnek, hónap jobban ellenállott, de ilyen kevés lehetett, már csak azért is, mert ha-mar és könnyen tört. A nép hite szerint szűz lány koporsójából gyalult forgácsot használtak cégérnek. Azt is mondja a nép, hogy a cégér hosszú forgácsa a lányok hosszú haját ábrázolja,

tudvalevően a csárdákban, korcsmákban vetett ágy, szép lány várt a mulatozókra. Ezeket a szép lányokat régen *szabadlányok*-nak, *szömélyeknek* hívták; később *forgács k...*, *cégéres k...* névvel nevezték. Ahol egy szömély volt, csak a derekán volt átkötve a cégér, ahol párjával volt, ott két helyen kötötték körül pántlikával.

Korcsmanytáskor, vagy ha téli zimankó megszísálya és elnyűtt, újat állítottak a régi helyébe, amikor cégérszentelést tartottak, vagyis eszem-izszommal egybekötött bálát rendeztek. Ilyenkor a szömély is föntforgó volt, sokan az ő kedvéért mentek el. De a végén igen csak összekapás történt, mert minden személynek volt olyan bizonyosa, aki nem tűrte, hogy más is alapíslantson a slingelt alsószoknyának.

A cégérszentelés ideje tavasszal Szent György nap (ápr. 24.) táján, ősszel pedig Szent Mihály (szept. 29.) hetében volt. Az új cégér fel volt csecsezve pántlikákkal: fejénél, vállánál és derekánál színes pántlikával körülkötve, fejétől több pántlika csüngött le. Még a rúdja is ki volt festve nemzetiszínűre.

Vasárnap kora reggel már ott reggette, hajtogatta a szél a vadonatúj szimbolumot a korcsma ajtó fölött. Délután, ebéd után már gyülekeztek a táncolni vágyó lányok és a *kikapi asszonyok*, meg a mulatók, *gavar legények* és a kurafiak. Az egybegyűltek közül szembetűnően kiváltak a szabadlányok, akik ki voltak festve pirosra, hajuk befonva színes pántlikával, végén bokorra kötve. A hajukat elől szappannal megkenték, lesimították, hogy ne legyen bócéros. Ruhájuk rózsaszín- és lilaszínű; rövid, bő ruhájuk alatt sok fehér szoknya volt, hogy mentül nagyobb farúaknak lássanak, „*nem zsákba öltöztek, mint ma*“. Ezüst-csipkés magyar inget, bodor aljú, sujtásos pruszlit vettek magukra. Lábukon bőrcipő. A legényeken bő ing és hat szélből varrott ráncos gatyá. A gavar legények nadrágban voltak, a nadrág hasítékában zsebkendő, törökkendő. Kezükből rövid bot.

Templom után a korcsma bandája ünnepélyesen kivonult az uccára és körbe állott az ajtó előtt. Rázendítették a Rákóczi indulót s addig-addig húzták, ujrázgatták, míg elegendő bámész nép gyülekezett a korcsma elé. Aztán *áriákat* húztak a cigányok. Ekkor kilépett a deli korcsmárosné a szépen kiöltözött, kinyalt lányokkal az uccára. Mindegyiknél boros üveg, pohár, virág és ennivaló volt. Kínálgatták a szájtáti, bámész népet, meg a cigányokat. A pogácsából, dióból, mogyoróból jutott az ácsingó gyerekeknek is. A korcsmárosné hordta az italt újjai

közt a hosszú nyakú üvegekben karafinákban. Félköszöntöttek a korcsmárosnét, ittak a cégér szerencséjére, a korcsmáros és a közönség egészségére. Mikor pedig a cigányok talpalávalót húztak, a szömélyek táncoltak párosan is, egyedül is. Forogtak, emelgették a ruhájukat az összecsődült nézők botránykozására, pedig — a mai szemmel nézve — nem ment az túl a tisztesség határán, de akkori gondolkozás szerint „hamis járású volt a táncuk“. Daloltak, hujjongattak, fittyegettek. Fejükre téve a poharat, táncoltak. A korcsmárosné is. Kedv kerekedettével a duhaj legények, még inkább a lányok fölvagdosták a poharat a cégérhez, sokszor az üveget is hajigálták. Nagy kedvükben még fel is emelgették a korcsmárosnét. Végül a virágokat a közönség közé szórták.

Körülbelül egy óra hosszágig tartott a mulatozás, a cégérszentelés, akkor lassanként beszivárogtak a korcsmába és ott folytatták tovább a mulatságot.

A cégérszentelésre három-négy uccából is elmentek hallgatni a muzsikaszót, nézni a mulatókat. Szólták-szapulták a szabadlányokat, kik lenézettek voltak a jámbor asszonyok előtt.

Hódmezővásárhelyen 1848 után már elvétele szenteltek cégért. A borárulásnak ez a külső látható jele azonban látható volt még azután is. Az 1880-as évek utolján tűnt el végleg. A korcsmák ajtaja fölé cégtáblák kerültek.

*

Az országos vásárok alkalmával azokon a sütögető sátorokon is volt forgácsból való cégér, ahol bort is árultak. Még pedig festett cégér: piros, zöld, kék színűre befestve, ugyanilyen pántlikával körülkötve. A sátor hátsó része el volt kerítve ponyvával, hol egy vacok állott; itt fogadta vendégeit a szömély. Hátsó, a sátor megett, suhancok leselkedtek, kíváncsiskodtak a kilyukasztott ponyván.

Ha nem volt vendég, vagy kurafi, a szömélynek ki kellett állani a sátor elé, ahol a pecsenyét sütögették. Ott fitogtatta magát kacsiásan kiöltözve. Rikító piros pruszlik, fodros fehér alsószoknya, slingelt kötő volt rajta. Karja, melle szabadon hagyva. Haja a homlokán csodálatos kerek karikákba kisütve, hátul kibodorítva. Arca kifestve. Fülében nagy függő, ujjain gyűrű végig, lábán piros bársony sarkos papucs. A nézők, báméskodók ezek voltak: fiatal suhancok, kiknek csakúgy csurgott a nyáluk, azután kiérdemesült, keshedt szömélyek, most kofák, kik a saját fiatalágukat látták; öreg, kikapós gazdák, jó vásárt csinált mesterek, mesterlegények, mulatók asszonyok.

A sátorban mulatozó valódi kurafiak a tanyai lecengekből teltek ki leginkább, akik csak vásárkor jutnak ilyen élvezethez. Viseletök: bő gatyá, csizma, bütykőgombos kék mándli, kabát panyókára vetve a vállon, kalap félrecesapva, sipka hátralökve. Kipirult arcok. Slingelt zsebkendő, dohányzacskó a gatyakorenál bedugva; szájban makra pipa, kézben bot, vagy ostor. Hosszú ideig divat volt a fokos, de az 50-es évek alispánja, Török Bálint, eltiltotta, mivel sok bajt csináltak vele.

Kiss Lajos.

Az új asszony avatása.

Mindenütt ismeretes régi szokás. Templomi ceremóniáiról az egyház intézkedik, a népi rész lefolyását azonban csak alig néhány helyről s néhány általános adatból ismerjük. Rendesen a lakodalmat követő nap reggelén tartják, csak Kalotaszegen, a Nyárad mentén és Alsófehérben, meg Prónay szerint a lakodalmat követő vasárnap reggelén. Úgy látszik, hogy a legtöbb helyt csak az új asszony avatódik, a Csallóközben, Perkátán, a palócság egy részén, Miskolc vidékén, Felsőbányán, Kalotaszegen és Prónay szerint azonban az „új pár“. Az eddig ismert adatok szerint, ahol az új pár avatódik, ott a vendégek mind részt vesznek a kíséretben (a palócság egy részén, Halason, Felsőbányán), ahol azonban csak az új asszonyt avatják, ott ez vagy csak a vőfély (Bácsbodrog vm., mátraalji palócság), vagy a nyoszolyó asszonyok kíséretében (Pest vm., Csepel, Eger, Nyárad mente, Oroszhegy) jelenik meg a templomban, fején főkötővel (Pest vm., Csepel), melyet a nyoszolyó asszony ajánlékozott neki (Kassa, Felsőbánya); Alsófehérben azonban fehér csipkekendőt borít fejére, Egerben pedig ekkor veszi fel először a jegycsizmát, s hogy be ne piszkítsa, szekerem viteti magát a templomig. Baranyában útközben mindenkit megcsókol s ezért pénzt kap; ez azonban a szomszéd szláv szokás átvétele, ép úgy, mint az az oroszhegyi szokás is, hogy az áldás után a pap háromszor megkerülteti vele az oltárt. Kalotaszegen hóna alatt kalácsot visz a templomba, s ezt is megáldatja s hazaviszi. Az istentisztelet alatt már nem a lányok közt áll, hanem a fiatal asszonyok között (Prónay), ahol pedig minden családnak külön padja van, ura családjának padjában ül. (Nyárad mente.) Perkátán „vigyázó gyerek“ jár mellette „s őrizi a vőlegény csókjai-és öleléseitől“; Halason pedig „a lányosház vendégei a templom körül ólálkodnak, s ha csak tehetik, ellopják a menyasszonyt,